

Historie

HISTORISKE KILDER TIL VIKINGETIDEN

HVAD SKREV VIKINGERNE SELV?

Vikingerne skrev ikke bøger. Når vi alligevel kender til vikingernes verden, så er det, fordi udenlandske historiefortællere beskrev deres møde med de nordiske vikinger. Det eneste, vikingerne selv skrev, var nogle runeindskrifter, som vi finder på runesten eller på træstykker.

HVILKE HISTORISKE KILDER KENDER VI?

Selv om vikingetiden sluttede for mange år siden, så ved vi faktisk en del om vikingerne. Da den norske viking Ottar i 800-tallet rejste nord om Norge og krævede skat af Sami-folket (samerne), fortalte han om rejsen ved den engelske Kong Alfreds hof. Her skrev man historien ned. I dag kan vi læse om Ottars rejser i den engelske historiebog *The Old English Orosius* fra slutningen af 800-tallet.

Da munkene på den engelske ø Lindisfarne i år 793 blev overfaldet af vikingerne, skrev de en drabelig fortælling om angrebet. Fortællingen findes i *Den angelsaksiske krønike*. Her fortæller de, hvordan skrækelige tegn, f.eks. ildsprudende drager, havde vist sig før vikingerne angreb. Det er også i *Den angelsaksiske krønike*, vi kan læse, at allerede i år 787 var vikingerne kendt som ”*Nordmænd fra røvernes land.*”

Også araberne skrev om vikingerne. Forfatteren Ibn Fadlan mødte i år 922 vikinger ved Volgafloden i Rusland. Disse vikinger kaldte han *Rus*, så Rusland er altså opkaldt efter vikingerne. Senere beskrev endnu en arabisk forfatter, Ibn Rustah, vikingerne i Rusland. En mand ved navn at-Tartuschi besøgte engang vikingebyen Hedeby og skrev om sit møde med vikingerne. De arabiske kilder fortæller altså en del om nordboerne i vikingetiden.

Tyskeren Adam af Bremen (ca. 1040-1081) rejste i Norden og nedskrev sin fortælling *De Hamburgske ærkebispers historie*. Gennem samtaler med den danske konge Svend Estridsen har Adam samlet informationer om nordens geografi, folk og historie. Bogen nævner for første gang *Vinland* (Nordamerika).

Også fra Frankeriget kender vi skriftlige kilder. Frankeriget bestod af det nuværende Frankrig, dele af Tyskland og Nederlandene. Det er i *de frankiske Rigsannaler* vi kan læse om den danske kong Godfred, der omkring år 800 havde problemer med den frankiske kejser Karl den Store. Under året 808 fortælles det, at Godfred ville befæste sin sydgrænse med en vold lige fra Østersøen til Vesterhavet. Det er første gang, at volden *Dannevirke* nævnes i de historiske kilder. I de frankiske kilder får vi også et godt indblik i, hvordan kongemagten i Danmark var delt mellem mange personer, der ofte lå i krig med hinanden.

Der findes også billeder, som kan fortælle om vikingetiden. Et meget kendt broderet tæppe, som kaldes for Bayeuxtapetet, fortæller i billeder og små sætninger om vikingerne omkring år 1066. Det år var vikingerne i England i krig mod Vilhelm Erobreren fra Normandiet, der også var af vikingeslægt.

Endelig har vi herhjemme fortællingen *Roskildekrøniken* og Saxo Grammaticus' værk om danskernes bedrifter, *Gesta Danorum*. Saxo levede omkring år 1200 og var skriver for biskop Absalon, Københavns grundlægger. Selv om mange af Saxos historier er sagn og myter, så giver fortællingerne alligevel en idé om, hvordan man i 1200-tallet så på vikingerne. Saxos detaljerede beskrivelser af f.eks. skibe har senere kunnet bekræftes ved arkæologiske fund. En ting skal man dog huske på, når man læser Saxo, og det er, at han ikke var øjenvidne til vikingernes historie.

SAGAER, LEGENDER OG MYTER

En anden vigtig kilde til vikingetidens historie er sagaerne. Ordet saga betyder egentlig "at sige" eller "fortælle". Sagaerne er mundtligt overleverede historier, der ofte bygger på skjaldekvad (digte). Sagaerne begyndte at blive nedskrevet i 1200-tallet, sandsynligvis af kristne munke som var blandt de få mennesker, der kunne skrive dengang. Vi kender kun enkelte forfattere, f.eks. islændingen Snorri Sturluson (1179-1241).

Der findes flere slags sagaer. De islandske sagaer handler om familier og stormænd på Island i tiden efter 870, den gang hvor Island blev koloniseret af vikinger fra Norge. Eksempler på de islandske sagaer er *Njals Saga*, *Gisle Surssøns Saga* og *Ravnkel Frøjsgodes Saga*. Der er også kongesagaer, der fortæller om verdens oprindelse, de gamle guder og de store konger i Norden. En samling af kongesagaer, *Heimskringla*, blev nedskrevet af Snorri Sturluson omkring 1225 og er en af de største.

DE NORDISKE GUDER

DA VERDEN ENDNU IKKE VAR SKABT

De gamle nordiske guder kender vi fra de forskellige *Edda-digte*, historier om Thor, Odin, Freja, Balder og alle de andre, som du sikkert allerede kender. Odin og hans brødre skabte verden ud af den døde jätteYmer.

I *Vølvens Spådom* – en historie om verdens skabelse og om dens ødelæggelse – lærer vi, hvordan verden blev til, og hvordan de første mennesker, Ask og Embla, blev skabt af guderne. Mange andre historier fra Eddaerne fortæller om, hvordan de gamle nordboer opfattede guderne, og hvordan de troede, at verden blev skabt.

HVORDAN TILBAD VIKINGERNE DE GAMLE GUDER?

I *Ravnkel Frøjsgodes saga* hører vi, hvordan Ravnkel havde et gudehov, et lille tempel eller en hellighed, hvor der var statuer af de guder. han tilbad. Disse

statuer gav han tøj på. Traditionen med at klæde gudestatuerne på kender vi også fra Romerriget nogle århundreder før vikingetiden. Adam af Bremen fortæller os om andre vikingetempler, hvor der også var statuer. Han fortæller, at missionæren Walfredus ødelagde et gudebillede af Thor i templet i Uppsala i Sverige. Også biskop Absalon ødelagde billeder af de gamle guder, da han drog på krigstogt mod de fjendtlige vendere, der boede på øen Rügen lidt sydøst for Falster.

Når man fejrede guderne, og ofrede til dem, kaldtes det for blot (udtales med et langt o, som i ”blod”). Guden Odin gjorde krav på menneskeofre. I *Ynglingesaga* hører vi om sagnkongen Aun, der ofrede sine sønner til Odin. Saxo Grammaticus fortæller desuden, hvordan Kong Vikar blev hængt som et offer til Odin. Den tyske forfatter Tietmar af Merseburg fortæller, hvordan der i byen Lejre ved Roskilde hvert niende år ofredes både mennesker, hunde, haner og høge til guden Odin.

Araberen at-Tartuschi fortæller, hvordan man i vikingebyen Hedeby fejrede vintersolhvervet. Det gjorde man ved at ofre dyr til guderne. Det var kvinderne, der lavede ceremonien. Også Ibn Fadlan beskriver en dyreofring. Han fortæller, at når dyrene blev slagtet, så blev noget af kødet givet til de fattige, og noget blev lagt til guden. Hovedet fra de ofrede dyr blev sat på en stage. Man spiste altså kødet fra de ofrede dyr.

SPÅDOMME OG VARSLER

I sagaerne findes der mange fortællinger om, hvordan vikingerne tog jærtegn, altså varslers i naturen. Disse jærtegn brugte de til at spå om fremtiden. Det var meget almindeligt i vikingetiden, at man troede, at det, som skete i naturen, var budskaber fra guderne. Både de kristne og de asatro vikinger tog varslers. Det kunne f.eks. være en solformørkelse eller en komet på himlen. Det kunne også være den vej, fuglene fløj, eller andre specielle fænomener, som man kunne se i naturen. Vikingerne brugte også amuletter og magiske genstande.

SAGAER OG SAGN – DE KRISTNES FORTÆLLING OM DE NORDISKE GUDER

De islandske sagaer er skrevet af kristne historiefortællere. Det betyder, at de ikke altid fortæller, hvordan de asatro vikinger så på guderne, men hvordan de kristne så på de gamle guder. Også forfatteren Saxo Grammaticus var kristen. Saxo skriver ligefrem, at de nordiske guder Odin og Thor slet ikke var guder, men mennesker, der prøvede at narre andre til at tro, at de var guder. Når man læser sagaerne og sagnene fra vikingetiden, er det vigtigt at huske på, at det ikke var vikingerne selv, der skrev dem ned, men mennesker, som levede efter vikingetiden og havde hørt historierne fra andre. Man kan derfor ikke altid stole på det, som man læser i sagaerne og sagnene.

Når sagaerne og sagnene alligevel kan bruges til noget, så er det, fordi de bygger på de såkaldte skjaldekvad. Skjaldekvad er digte, som er blevet fortalt igennem

mange hundrede år og derfor ikke har forandret sig særligt meget. Så selv om de kristne skrev skjaldekvadene ned, så var det vikingerne, der havde digtet dem.

KRISTENDOMMEN

HVIDE KRIST – KRISTENDOMMEN FRA SYDEUROPA

Nede i Europa, fra Italien og op gennem Frankrig og Tyskland, var folkeslagene begyndt at blive kristne. Vikingerne mødte kristendommen på deres rejser rundt om i verden. Der er ikke nogen, der ved, hvornår kristendommen kom til Danmark, men vi har nogle gode idéer om, at det nok er sket meget langsomt, måske gennem flere hundrede år.

Når vikingerne blev påvirket af kristendommen, så handler det måske ikke kun om religion, men også om politik. I de store riger syd for Danmark var kongerne kristne, og vikingerne har måske tænkt, at det ville være bedst, hvis man blev venner med de mægtige naboer i syd. Derfor omvendte flere vikinger sig til troen på "hvide krist". Kristendommen kom altså til Danmark fra landene syd for os, især fra Tyskland. Vikingerne var i England i mange år og er sikkert også blevet påvirket af kristendommen herfra. Også fra Holland kom der kristne munke, f.eks. munken Willibrord, der missionerede i Danmark i 700-tallet. Han fik dog ikke omvendt danskerne til kristendommen.

ANSGAR OG KIRKERNE

Allerede i år 823 havde den tyske biskop Ebo af Rheims fået tilladelse til at fortælle om kristendommen i Danmark. Få år senere kom endnu en tysk biskop til Danmark. Han hed Ansgar, og han rejste til Hedeby, vikingernes største handelsby. Hedeby lå nær den senere tyske by Slesvig. Man mener, at Ansgar i år 848 fik tilladelse til at bygge en kirke i Hedeby, men man har aldrig fundet den. Ansgar rejste til Danmark med kong Harald Klak, der blev smidt ud året efter deres ankomst til landet. Ansgar spillede derfor nok kun en mindre rolle i kristningen af danskerne.

HARALD BLÅTAND BLIVER KRISTEN

Omkring år 965 skriver Harald Blåtand på den store Jellingesten, at han gjorde danskerne kristne. Stenen er smukt udsmykket med et billede af Kristus.

Haralds historie om, at han gjorde danskerne kristne, passer nok ikke helt. Det er sikkert rigtigt, at han selv blev kristen det år, men det betyder jo ikke, at alle andre blev det. Forfatteren Widukind fortæller, at Harald Blåtand ikke ville tro på den kristne biskop Poppo's lære om kristendommen. Derfor bad han Poppo om at bære jernbyrd. Jernbyrd var en slags guddommelig prøve. Hvis Poppo kunne bære et stykke rødglødende jern i hænderne uden at brænde sig, så ville Harald tro på, at Poppo talte sandt. Harald har nok tænkt, at hvis Poppo's gud var så mægtig, at han kunne beskytte Poppo mod at blive forbrændt, så var det en gud, man skulle lytte

til. Poppo bestod prøven, og Harald lod sig døbe. Danmark havde fået sin første kristne konge.

OVERGANGEN MELLEM RELIGIONERNE

HVEM VAR KRISTNE?

I de historiske kilder kan vi læse om, hvordan Ansgar rejste i Norden på kristen mission, og vi kan læse om, hvordan Harald Blåtand blev kristen, da Poppo havde båret jernbyrd. Hvad vi ikke kan læse er, hvordan de almindelige danskere opfattede den nye religion. Var gårdmanden og købmanden også kristne?

FOLKETRO OG VIKINGETID

De gamle helligdage er med tiden blevet til kristne helligdage. Vikingerne fejrede solhvervene sidst i juni og december. Da kristendommen kom til Danmark, fejrede man stadig solhvervene, men nu kaldte man dem Sankt Hans og Jul. Også andre festdage, som vikingerne kendte, er blevet overtaget af kristendommen.

Selv om vikingerne langsomt blev kristne, og kirkerne begyndte at dukke op i Danmark, så levede folketroen stadig hos de almindelige danskere. Måske døde den aldrig? I hvert fald har mange danske folkesagn elementer fra de gamle nordiske myter. Her tales om *lindorme*, som var mægtige drager i slangeskikkelse (minder om Midgårdsormen), og nogle folkesagn taler om træet Yggdrasil, verdens midte, hvor slaget om dommedag skal udkæmpes, det slag, som nordboerne kaldte *Ragnarok*.

I folketroen finder vi beskrivelser af store, dumme trolde, og vi hører om nisserne, små skæggede mænd, der ofte er i dårligt humør. Mon ikke det er troen på jætterne og dværgene, der har overlevet her? Også troen på spøgelse og genfærd findes helt tilbage til sagaernes tid.

BALDERS DØD

I de nordiske myter læser vi historien om Balders død. Guden Balder var den smukkeste blandt guderne. Han var søn af Odin og Frigg. På grund af Lokes list bliver Balder ved et uheld dræbt af sin blinde bror Høder.

Ved sin død endte Balder i dødsriget Hel. Guderne forsøgte at løskøbe Balder fra dødsriget, og de aftalte med døds gudinden Hel, at hvis hele verden ville græde for Balder, så ville hun lade ham vende tilbage. Alle græd for Balder, med undtagelse af Tøkk (Loke i forklædning), og derfor må Balder blive hos Hel indtil Ragnarok. Myten om Balder tolkes nogle gange som en kristen myte om Jesus' død, hvor Loke så er Djævelen.

EN BEGRAVELSE I VIKINGETIDEN

EN UHYGGELIG BESKRIVELSE

I år 922 mødte araberens Ibn Fadlan nogle svenske vikinger i Rusland. Her så han, hvordan vikingerne begravede en høvding. De fleste vil nok finde historien uhyggelig.

DØDSENGLEN

Ibn Fadlan fortæller, at den døde høvding blev lagt i en midlertidig grav i ti dage. Imens blev der syet nyt tøj til ham. En trælkvinde, det vil sige en kvindelig slave, meldte sig frivilligt til at ledsage høvdingen til dødsriget. Mens hun ventede på dagen for selve begravelsen, blev hun bevogtet af to andre kvinder. Trælkvinden fik berusende drikke, og i dagene før begravelsen fik hun lov til at have det lidt sjovt.

Da dagen var kommet, hvor høvdingen skulle brændes, trak man hans krigsskib op på land. Det blev sat på en stor platform af træ. På skibet stod en seng inde i et lille telt. Her blev den døde høvding lagt. Nu trådte Dødsenglen frem. Dødsenglen kaldte man den gamle kvinde, som var ansvarlig for begravelsen.

BEGRAVELSE OG MENNESKEOFFER

Den døde høvding fik sit nye tøj på. Med på skibet fik han sine våben, der blev lagt på sengen ved siden af ham. Af andre gravgaver fik han berusende drikke, brød, løg, frugter og strengeinstrumenter. To heste blev slagtet, og kødet blev lagt på skibet. Til sidst blev der ofret en høne og en hane.

Mens alt dette foregik, gik den frivillige trælkvinde rundt mellem teltene og gik i seng med alle mændene. Hver mand fortalte hende, at hun måtte fortælle det til sin herre, så han vidste, at de elskede ham. Om eftermiddagen blev trælkvinden taget hen til noget, der lignede en døråbning. Her blev hun løftet tre gange af mændene, og hver gang fortalte hun, hvad hun havde set. Først så hun sine forældre. Derefter sine slægtninge. Og den tredje gang så hun sin herre i dødsriget. Hun sagde, at i dødsriget var der grønt og smukt. Hun så, at hendes herre kaldte på hende.

Trælkvinden blev taget om bord på høvdingens skib. Hun gav sine armbånd og fingerringe til den ældre kvinde og hendes døtre. Trælkvinden fik mere at drikke, så hun blev beruset. Hun sang og sagde farvel til sine kære.

Trælkvinden blev derefter taget ind i teltet, og mændene begyndte at slå på deres skjolde for at overdøve hendes skrig. Seks mænd trådte ind i teltet. To mænd holdt hendes hænder og to mænd hendes ankler. Så vikledes Dødsenglen et reb om hendes hals, og to mænd strammede rebet. Til sidst stak Dødsenglen trælkvinden i brystet med en kniv, så hun døde.

Da alle havde forladt skibet, blev det brændt. Man sagde, at røgen bar den døde til dødsriget. Over asken fra skibet blev der bygget en stor gravhøj.

ER DET BARE EN GOD HISTORIE?

Har Ibn Fadlan bare fundet på denne historie? Måske passer Ibn Fadlans historie ikke i alle detaljer, men der findes myter i Norden, der tyder på, at kvinder nogle gange fulgte den afdøde høvding til dødsriget. I historien om den norske kongesøn Hagbard og hans forlovede Signe brændte Signe sig selv ihjel, da Hagbard døde. Også gudinden Nanna fulgte Balder til dødsriget, da han blev dræbt af den blinde Høder.

I *Ynglinge Saga* kan man læse, at guden Odin bestemte, at de døde skulle brændes, og deres personlige ting skulle med på bålet. Så ville de følge med den døde til Valhal. Der står også, at når stormænd døde, skulle der rejses en gravhøj, mens der over andre tapre krigere skulle rejses en runesten.

KONGEMAGTEN I DANMARK

DE FØRSTE DANSKE KONGER

Hvornår blev Danmark et kongerige? Det ved vi ikke rigtigt. Fra sagnene kender vi Kong Dan, der måske har givet navn til landet Danmark, hvis ikke Danmark gav navn til kongen. Og vi hører om Kong Skjold og hans efterfølgere, Skjoldungerne. Men disse konger er sagnkonger, det vil sige vi ved ikke, om de virkelig har levet.

Den første konge, som vi ved levede i Danmark, var kong Godfred. I år 804 kom han i kontakt med den frankiske konge Karl den Store. Da Godfred døde i år 810, blev han efterfulgt af sin brors søn, Hemming.

KONGERNE I JELLING OG RESTEN AF DANMARK

Mest kendt blandt vikingetidens konger og dronninger er Gorm den Gamle og Thyra Danebod. Saxo fortæller, at Thyra var datter af den engelske konge Edred. Gorm og Thyra fik sønnerne Knud og Harald Blåtand, der begge tog på mange vikingetogter. Saxo fortæller, at Knud blev dræbt under et angreb på byen Dublin i Irland, og at Harald Blåtand derfor skulle være konge efter Gorm den Gamle.

Gorm var konge i Danmark i år 936, da den tyske biskop Unni af Hamburg besøgte Norden. Omkring år 950 rejste Gorm en mindesten for sin døde hustru, dronning Thyra. I dag er stenen kendt som den lille Jellingesten. På indskriften kalder Gorm sin hustru for "*Danmarks pryd*". Det er første gang, at ordet Danmark nævnes. I udlandet har man tidligere kaldt landet for *Denimarca*.

Var Gorm den Gamle konge over hele Danmark, eller var han kun konge over Jylland? Vi tror, der var andre konger i Danmark, mens Gorm den Gamle regerede

i Jelling. Da Gorms søn, Harald Blåtand, omkring år 965 rejste den store Jellingesten, pralede han med, at han ”*vandt sig al Danmark og Norge*”. Det må betyde, at han, i modsætning til sin far, var konge over hele riget og ikke kun en del af det. Harald Blåtand var sandsynligvis ikke den første konge over hele Danmark. I starten af 800-tallet regerede kong Godfred over Danmark, men efter hans død smuldrede rigsdannelsen sandsynligvis igen.

HARALDS DØD OG TIDEN EFTER

Saxo fortæller, at en dag satte Harald Blåtand sig ind i skoven med bukserne nede for at ”forrette sin nødtørft” (gå på toilettet). Det opdagede en mand ved navn Palnatoke (Toke), som Harald Blåtand tidligere havde behandlet uretfærdigt. Palnatoke ville hævne sig, så han skød Harald Blåtand med en pil i bagdelen. Senere døde Harald Blåtand af såret.

Da Harald Blåtand var død, blev hans søn, Svend Tveskæg, konge i Danmark. Saxo fortæller, at Svend Tveskæg rev kirkerne ned og genindførte troen på Odin, Thor og de andre gamle guder.

Den danske vikingekonge Knud den Store var søn af Svend Tveskæg, og dermed barnebarn af Harald Blåtand. Knud var konge over Danmark, Norge og England. I England havde Knud en personlig hær, en slags livvagt, som kaldtes for *Thinglid*. Thinglidet bestod af fornemt udrustede krigere, som var loyale mod kongen. Thinglidets krigere var altså de fornemste af kongens mænd. Thinglidet eksisterede indtil år 1066, hvor vikingerne blev fordrevet fra England. Saxo fortæller om Thinglidet, at: ”*når Knud rejste rundt ... fordelte han sin hird [dvs. krigere], der omfattede seks tusinde mand, på tres elegant udstyrede skibe, hvert bemanded med hundrede bevæbnede mænd.*”

SAMFUNDSORDEN I VIKINGETIDEN

Hvordan var samfundet opdelt i vikingetiden? I *Rigs vandring* kan vi læse om guden Heimdals rejse til menneskenes verden. Her fik han tre sønner: Træl, Karl og Jarl. De er stamfædre til trællene (slaverne), bønderne og stormændene. Vikingesamfundet var altså opdelt i forskellige klasser, med stormænd i samfundets top, bønderne i midten og slaverne i bunden af samfundet.

Hos Saxo kan vi læse om krigeren Starkad (Stærkodder), der hårdt såret efter en kamp ligger ved vejen. Først kommer der en foged, altså en slags politimand. Han tilbyder at hjælpe, men Starkad vil ikke lade sig hjælpe af sådan en mand. Han synes nemlig, at fogedens arbejde er uærligt. Så kommer der en mand, som er gift med en trælkvinde, altså en kvindelig slave. Han vil Starkad heller ikke lade hjælpe, for han synes ikke, det er ærefuldt at være gift med en træl. Senere kommer der en trælkvinde forbi, men også hende sender Starkad bort, for han vil ikke lade en slave pleje sine sår. Først da der ankommer en bonde, vil Starkad

lade sig hjælpe. Saxos historie fortæller os noget om, hvordan mennesker i vikingetiden så på de forskellige samfundsklasser.

VIKINGERNES REJSER

VIKINGER OVERALT

Vikingerne rejste meget. De var kendt i store dele af Europa, fordi de sejlede langs kysterne og floderne, hvor de handlede eller gik i krig. I vikingetiden var havet og floderne de vigtigste handelsveje for nordboerne. De var meget dygtige skibsbyggere, og med deres skibe kunne de nå langt omkring.

DØDE I ØSTERLED ...

"Han havde vesterud været længe, døde østerud med Ingvar". Sådan står der på runestenen fra Tystberga kirke i Sverige. To brødre rejste stenen til minde om deres bror Rodger og deres far Holmsten, som døde udenlands.

Ingvar, der også nævnes på stenen, kan være den Ingvar, der blev skrevet om i *Ingvars saga*. Her står det beskrevet, hvordan Ingvar rejste af sted med sine mænd fra Sverige, og hvordan de sejlede på de russiske floder hele vejen til Sortehavet. Landene mod øst kaldte vikingerne Østerled. Et af skibene på Ingvars ekspedition nåede helt til Miklagård, vikingernes navn for Istanbul i Tyrkiet. Den arabiske historiker Ibn Miskawayh fortæller om de svenske vikinger, at de var frygtløse og ikke kendte til nederlag. De var bevæbnet med spyd og skjold, og de bar sværd. Over ryggen hængte de en lanse og en stridsøkse. Ibn Miskawayh fortæller også, at vikingerne kom med et skib, og at de kæmpede til fods, og ikke fra hesteryg.

VINLAND OG SKRÆLLINGERNE

Det var ikke Columbus' der opdagede Amerika, men vikingen Leif den Lykkelige. Han sejlede til øen Newfoundland ud for Canadas østkyst omkring år 1000. Vikingerne sejlede også ned langs den nordamerikanske østkyst. Adam af Bremen fortæller, at det kaldes Vinland, *"fordi der på den findes vildtvoksende vinstokke, som bærer den bedste vin."* Vinland er beskrevet i flere sagaer. Leif den Lykkelige var ikke den eneste viking, der rejste til Vinland. Rejserne til Vinland foregik i årene omkring år 1000, næsten 500 år før Columbus kom til Amerika.

På et togt til Vinland mødte vikingen Thorfinn Karlsefni de nordamerikanske indianere, som han kaldte for skrællinger. Det gik dog ikke så godt. Det endte med, at vikingerne og indianerne kom i kamp med hinanden, og to af Thorfinns mænd blev dræbt. Efter nogle år måtte vikingerne vende hjem.

Vikingerne rejste til Vinland fra Grønland, som de havde opdaget mange år tidligere. Når de kunne sejle fra Grønland til Vinland, så var det, fordi at der ikke var så meget is på havet mellem Grønland og Amerika i vikingetiden. Klimaet var mildere, og der var varmere på Grønland, end der er i dag.

PARIS OG LONDON

I år 885 angreb den danske konge Sigfred Paris. I elleve måneder omringede han byen og hærgede i omegnen. Det var ikke første gang, at vikingerne tog på plyndringstogter til Paris. Heller ikke sidste. Vikingerne angreb mange forskellige byer i Frankrig.

Også London var et populært mål for vikingerne. Fra midten af 800-tallet og indtil 1066 var der vikinger flere forskellige steder i England. Især den danske konge Svend Tveskæg, der var søn af Harald Blåtand, er kendt for sine krigstogter til England.

LEJESOLDATER OG KØBMÆND

Vikingerne var dygtige krigere. I Konstantinopel havde kejseren sin egen elitehær, *varægergarden* eller *væringegarden*, der bestod af lejesoldater fra Norden. Den norske konge Harald Hårderåde gjorde i sin ungdom tjeneste i denne garde.

Men også som købmænd kom vikingerne vidt omkring. Der blev handlet med skind, rav, jern, fisk, slaver og mange andre handelsvarer, både i Europa, Rusland og Mellemøsten.

DE STORE VIKINGEBYER

HANDELSBYEN HEDEBY

En vigtig handelsby i vikingetiden var Hedeby. Den lå for enden af fjorden Slien, nær den tyske by Slesvig. Ved Hedeby begynder Dannevirke, det store fæstningsanlæg som blev bygget allerede i 700-tallet.

I vikingetiden var Hedeby en del af de danske vikingekongers rige. Da den danske kong Godfred i år 808 rejste til byen Reric, tvang han alle byens købmænd til at flytte til Hedeby og handle deres varer der. Det gjorde han, fordi han så kunne opkræve skatter hos de mange nye købmænd. På den måde blev Hedeby en af vikingetidens vigtigste handelsbyer, og byen havde Nordens største slavemarked.

I år 848 fik biskop Ansgar tilladelse til at bygge en kirke i Hedeby. Det er måske den tidligste kirke, der blev bygget i Danmark. Man har dog aldrig fundet kirken.

KONGEBYEN JELLING

Vi kender ikke meget til kongebyen Jelling fra de historiske kilder, men Saxo fortæller, at sagnkongerne Vermund og Uffe hin Spage boede i Jelling. Mange år senere rejste kongerne Gorm den Gamle og Harald Blåtand to store runesten i byen Jelling – Jellingestenene – der fortæller os, at konger og dronninger har boet i byen.

I dag er Jelling bedst kendt for sine runesten og de kæmpehøje, som Harald Blåtand rejste til minde over sin døde far.

RIBE

Byen Ribe er ældre end Hedeby, men vi kender ikke ret mange historiske kilder, som nævner Ribe i vikingetiden. Vi ved, at i år 860 fik Ansgar tilladelse til at bygge en kirke i Ribe. Vi ved også, at i år 948 blev byen et bispesæde.

KRIGSHAVNEN ROSKILDE

Saxo fortæller, at Harald Blåtand byggede en kirke i Roskilde, kort tid før han døde, og *Roskildekrøniken* fortæller, at Harald Blåtand var den første, der byggede en kirke på Sjælland. Da Harald Blåtand døde, blev hans lig, ifølge Saxo, ført til kirken i Roskilde, hvor han blev begravet.

Roskilde ligger ud til en fjord og har siden vikingetiden været en krigshavn. I fjorden er der fundet flere vikingeskibe, som i dag er udstillet på Vikingeskibsmuseet i Roskilde.

KULTCENTRET LEJRE

Byen Lejre ligger midt på Sjælland og er en af de ældste byer i Danmark. Ifølge Saxo, så har danske konger holdt til i Lejre i mange år før vikingetiden. Tietmar af Merseburg fortæller, at vikingerne mødtes i Lejre hvert niende år for at fejre de gamle guder. Så ofrede man både mennesker og dyr til guderne.

ANDRE VIGTIGE BYER I VIKINGETIDEN

I vikingetiden var der rundt om i Norden, Rusland og Europa mange vigtige handelsbyer, som vikingerne besøgte. I Sverige var Birka en meget vigtig handelsby, og i Norge lå byen Kaupang. I Rusland rejste vikingerne til Novgorod, som de kaldte for Holmgård. Novgorod var et vigtigt stoppested for de vikinger, der sejlede mellem Østersøen og Konstantinopel (hedder nu Istanbul). Byen Dublin i Irland blev grundlagt af vikingerne og fungerede i mange år som koloni.

SKØNHED OG HYGIEJNE

TATOVEREDE VIKINGER

I dag er der mange der tror, at vikingerne var tatoverede. Faktisk kender vi kun en enkelt fortælling om, at de havde tatoveringer. Det er araberens Ibn Fadlan, der fortæller, at vikingerne var tatoverede (eller bemalede) med mørkegrønne træer og figurer, fra neglerod til hals.

SMINKE OG SMYKKER

Da araberens Ibrahim ibn Ahmed at-Tartuschi besøgte vikingebyen Hedeby omkring år 1000, skrev han, at både mænd og kvinder i byen brugte sminke, som fik dem til at se yngre og kønnere ud.

Ibn Fadlan fortæller, at vikingekvinderne i Rusland bar perler af grønt glas, og på brystet havde de en æske af jern, sølv, kobber eller guld. I denne æske hang der en kniv. Æsken, som nævnes, er muligvis det smykke, som arkæologerne kalder for et skålspænde. Ibn Rustah fortæller, at mændene bar armbånd af guld.

VASK OG BAD

Ibn Fadlan beskriver vikingerne som *"høje som dadelpalmer, blonde og rødmossede"*, men beskidte og uhygiejniske. Han fortæller, at de vasker sig om morgenen i et fad, som en trækvinde bærer rundt til mændene. Først vasker høvdingen sig og friserer sit hår. Så er det de andres tur. Alle pudser de næse ned i vandet og spytter i det. Bagefter vasker de sig i det samme vand.

En anden arabisk forfatter, Ibn Rustah, fortæller, at vikingerne er renlige og går i pænt tøj. I England skrev præsten John af Wallingford (†1258), at vikingerne gik i bad hver lørdag. Netop fordi de var renlige, var de engelske piger meget glade for vikingerne. Det gamle danske navn for lørdag er *laugardagur*, som betyder vaskedag.

LANGT SKÆG OG LANGT HÅR

Havde vikingerne langt skæg og langt hår? Vi kender navne som Svend Tveskæg og Harald Hårfager. Svend har sikkert haft et skæg, der var delt i to dele ("Tveskæg"), og Harald har sikkert haft meget hår ("Hårfager").

I *Njals Saga* står der: *"Thorvald, din Husbonde, var ikke skægløs, men alligevel voldte du hans Bane."* Det betyder, at selv om Thorvald var en ældre mand, så var der alligevel en, der slog ham ihjel ("voldte ... hans Bane."). Vi skal nok forstå ordet "skægløs" på den måde, at skægget ses som et tegn på alder og værdighed, og at Thorvald var en ældre mand, og ikke en ung kriger. En "skægløs" er altså en ung og umoden person.

Saxo lader Erik sige, at: *"Langhåret, det har naturen jo ment, at vi alle skal være, skæg må man ha', det er klart ..."* Men om alle vikingerne har haft skæg, det ved vi ikke. De fleste krigere var sikkert ret unge, måske kun 18–20 år gamle. De har nok ikke haft ret meget skæg.

PÅ TOILETTET

Hvordan gik vikingerne på toilettet? Vi ved ikke så meget om det fra historiske kilder, men den arabiske forfatter Ibn Rustah, som mødte vikingerne på en rejse, fortæller, at de ikke gik på toilettet alene. De gik kun sammen med tre kammerater, så der altid var nogle til at passe på dem, når de skulle på toilettet. Det var måske meget klogt, for Saxo fortæller, at da vikingekongen Harald Blåtand gik på toilettet alene og sad med bukserne nede, så blev han skudt med en pil i bagdelen. Hjemme i landsbyen opførte vikingerne sig sikkert anderledes, end når de var på rejse, hvor man skulle passe ekstra på.